

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1146574/11

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר אלעד זמיר)

נגד

המשיב: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד ג'רמי שטרן)

הנדון: פיקוח איש צוות חינוכי על הסדרי שהות, במקרים חריגים, בזיקה להוראת חוזר מנכ"ל להתמקד בשלום הילד וברווחתו במסגרת החינוכית ולהימנע ממעורבות בסכסוך ההורי

החלטה

בהחלטתי מכ"א באדר התשפ"ג (14.3.23) הבהרתי כדלהלן:

הודעת האם, המערערת, בדבר הסכמתה של מורתו של הבן [...] לפקח על המפגשים בין האם לבן בהתאם למתווה שעליו הוריתי בהחלטה קודמת ועל בסיס החלטתו של בית הדין קמא – נרשמה לפנינו.

בעת כתיבת שורות אלה טרם התקבלה הודעה – דומה או שונה – מטעמו של המשיב, האב, אף שבהחלטתי הוריתי לשני הצדדים למסור הודעות במקביל בתוך שבועה ימים, הכלים היום, אם כי 'עוד היום גדול'.

ככל שלא תתקבל הודעה מטעמו של האב נראה בכך הסכמה להודעתה של האם (ואם אכן יש סוף סוף הסכמה כלשהי בין הצדדים לטובת הקטין – ודאי נברך על כך).

לצערי נכזבה התקווה המרומזת בסוף דבריי, התקווה כי סוף סוף תהיה הסכמה כלשהי בין הצדדים לטובת הקטין. המשיב הגיש לבית הדין הודעה שבה הוא מתנגד להודעת האם.

יצוין כי בפתח ההודעה מתנצל המשיב על השיהוי בהגשתה – התנצלות שמתקבלת לגופה אך יוער כי מוטב היה כי ההודעה על השיהוי שלפי ההסבר לו נראה כי אינו תוצר של "הרגע האחרון" הייתה נמסרת מראש במסגרת בקשה למתן ארכה.

לגופם של דברים טוען המשיב כי קיום המפגשים בפיקוח מורתו של הבן אינו ראוי ואינו תקין, אינו ראוי משום שיוצר הוא מעורבות של בית הספר בסכסוך שבין הצדדים ואינו תקין בהיותו מנוגד לחוזר מנכ"ל של משרד החינוך האוסר על מעורבות הצוות החינוכי בסכסוך שבין הורי תלמיד והאוסר על שימוש במוסד החינוכי כמקום קיומם של הסדרי שהות.

המשיב מצייץ כי קבע פגישה עם צוות בית הספר כדי ללבן את הדברים, אך לכאורה נוכח האמור הפתרון של קיום המפגשים בין האם לבן בפיקוח מורתו של הבן אינו הפתרון הראוי ויש למנות במקום המורה 'מומחה ניטרלי'.

עיינתי בדברים ואני דוחה את עמדתו של המשיב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נוכיר למשיב ב"ד באדר התשפ"ג (7.3.23), אך שבוע ימים קודם להחלטה המצוטטת מעלה, נתתי החלטה קודמת שבה הובאה החלטתו של בית הדין קמא שניתנה אך לאחרונה וכך נאמר בהחלטתו זו של בית דין קמא (ההדגשה אינה במקור):

[...] הוצגה הודעה מאת המרכז לבריאות הנפש מיום 20.2.23 כי אין מקום להמשך הטיפול המשפחתי, ויש צורך דחוף לטפל בילדים באופן אישי, סיוע נפשי לילדים "בו יוכלו לבנות מרחב חופשי ומוגן מהסכסוך ההורי". ועוד המליצו כי מרחב זה, "ראוי שייבנה במקום בו יש לילדים פרטיות ובלעדיות, כמו בבית הספר או במועדונית" [...]

בית הדין יפעל על פי המלצת המרכז לבריאות הנפש. בית הדין מבחין כי אף האם תומכת בהמלצה זו, בבקשתה לקיים את המלצות המרכז לבריאות הנפש [...]

הצדדים יפנו [...] למוסדות החינוך ויוודאו כי הטיפול מבוצע שם על ידי איש מקצוע מהצוות החינוכי או אף על ידי גורם חוץ העובד עם המוסד החינוכי של הילד ושיכול לטפל בו שם.

בית הדין קמא והמרכז לבריאות הנפש סבורים אפוא כי טיפול בילדים, שהקשרו הוא מצבם נוכח היותם מנותקי קשר – חלקם עם הורה זה וחלקם עם משנהו – יכול ואף רצוי שיעשה על ידי איש מקצוע מהצוות החינוכי ובמרחב בית הספר.

בהחלטתי האמורה מ"ד באדר (7.3) אימצתי את החלטת בית הדין קמא – ונוכיר כי לאורך ההליך המשיב הוא שמבקש כל העת להיסמך על החלטות בית הדין קמא, להותיר לו את הטיפול בעניינם של הצדדים וכו' – והוספתי:

מדובר שוב בטיפול, אולם אין זה מן הנמנע כי בד בבד עם טיפול יוכל מתווה זה להיות מצע לקיום מפגשים של האם עם הבן [...] בתדירות סבירה – גם אם הדבר מצריך תדירות גבוהה מזו שמצריך טיפול – ותוך פיקוח של איש מקצוע שמהאמור לעיל עולה כי גם בית דין קמא סמך את ידיו עליו.

לפיכך אני מורה כי מעתה ועד להכרעה בערעור יתקיימו מפגשים בין האם לבין הבן, שובי, בפיקוחו של הגורם החינוכי או הגורם המקצועי הפועל בתיאום עם המוסד החינוכי שבו לומד [...] ושמינה בית דין קמא לצורך הטיפול בו, במקום ובתדירות שייקבע אותו גורם וידווחו לבית דיננו (מלבד הדיווח המתבקש לבית דין קמא כמי שמינה את אותו גורם לצורך הטיפול) – כשהמגמה היא קיומו של מפגש המאפשר אינטראקציה ישירה בין האם לבן, גם אם תחת פיקוח לפחות למשך שעתיים בשבוע (וזאת מלבד מפגשים שלצורך טיפול גרידא ושבהם – גם אם נוכחים האם והבן יחדיו – עיקר האינטראקציה אינה ישירה וחופשית ביניהם).

הצדדים (במקביל) יודיעו לבית דיננו בתוך שבוע ימים את זהותו של הגורם האמור והאם תבהיר גם אם אכן פנתה אליו בהתאם להחלטה זו.

המשיב לא הודיע על התנגדות לעמדתו של המרכז לבריאות הנפש, ולא השיג על החלטתו של בית דין קמא. אך כעת מתברר לכאורה כי חולק הוא על עמדתם המשותפת של בית דין קמא, בית דין זה והמרכז לבריאות הנפש גם יחד.

אעיר כי לו טען המשיב רק כי עמדה זו עומדת בניגוד לחוזר מנכ"ל של משרד החינוך, יכול היה לרחוץ בניקיון כפיו ולומר "מה אעשה? כך מורה חוזר המנכ"ל ובית הספר כפוף לו ולא לבית הדין או למרכז לבריאות הנפש", אך המשיב טוען כאמור כי הפתרון המוצע גם "אינו ראוי".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

את ה'ראוי' וה'לא ראוי' בעניינם של הסדרי השהות יודעים, לטעמנו, בתי הדין והמרכז לבריאות הנפש שטיפל במשפחה, על דרך כלל, יותר ממשרד החינוך. קל-יחומר כשאינן אנו עוסקים במישור הכללי אלא במקרה הפרטי המוכר לשני בתי הדין ולפחות במידת מה גם למרכז לבריאות הנפש ושאינו מוכר, כמובן, למשרד החינוך. וקל-יחומר בן בנו של קל-יחומר כשהגורם החינוכי המדובר, שאכן מכיר את הילד – וככל הנראה מכיר, וכדי להבין את הילד צריך הוא להכיר לפחות במידה מסוימת, גם את ההורים ואת פרשת הסכסוך שביניהם והנתק שבין הילד לאימו לעת הזו – גם הוא סבר לכאורה כי מדובר בפתרון ראוי שייטיב עם הילד.

בשולי הדברים אעיר כי בחוזר המנכ"ל האמור נאמר כפי שציטט המשיב כי על הגורמים החינוכיים להתמקד "בשלומם וברוחותו של הילד במסגרת החינוכית", ואין ספק שכך הדבר – זו אחריותם הראשונה במעלה של הגורמים החינוכיים. אולם בה המידה אין ספק גם כי אי אפשר לפצל בין שלומם ורווחתו של ילד במסגרת החינוכית לשלומם ורווחתו מחוצה לה:

ילד הסובל – פיזית או נפשית, על רקע משפחתי, בריאותי, כלכלי או אחר – מחוץ למסגרת החינוכית אינו חדל מסבלו בהיכנסו בשעריה, פגיעה בילד מחוץ לשעות ולמקום הלימודים עשויה – וככל שמשמעותית היא יותר אף כמעט ודאי – שתפגע בשלומם, ודאי זה הנפשי, וברוחותו גם בין כותלי בית הספר, בהישגיו הלימודיים, בהתפתחותו ובחינוכו, ביחסו למוריו וביחסו עם חבריו.

אין כל ספק שהאמור נהיר ומובן לכל מי שעוסק בחינוך "בשטח", ואני תקווה כי גם לכל מי שעוסק בו בדרג הניהולי הבכיר האמון על כתיבת חוזרי מנכ"ל.

אכן לא תמיד יכול הצוות החינוכי לסייע בנוגע למאורעות שחווה הילד מחוץ לכותלי בית הספר ולשעות הלימודים, ועם כל הצער והכאב על כל פגיעה בילד כמו גם על נזקיה החינוכיים, לימודיים וחברתיים העקיפים הבאים לידי ביטוי בין כותלי בית הספר – לא אחת קצרה ידו של הצוות החינוכי מלהושיע. אך האם משום כך על הצוות החינוכי להימנע מלסייע לשלומם ורווחתו של הילד מחוץ למסגרת החינוכית גם כשיכול הוא לעשות כן?

ברור בתכלית כי גם חוזר מנכ"ל לא לכך כיוון.

ומאידך גיסא, באותה מידה, ברור בתכלית כי גם אנו – בתי הדין והמרכז לבריאות הנפש – איננו חולקים על האמור בחוזר המנכ"ל כי הגורמים החינוכיים אינם אמורים להיות מעורבים בסכסוך.

על הגורמים החינוכיים לשמור על ניטרליות בנוגע לסכסוך בין ההורים עצמם, ולא כל שכן שלא להקרין לילד מעורבות ועמדה שלהם בנוגע למידת הצדק שיש או שאין בעמדתו של ההורה האחד או האחר. זו משמעות ההוראה שבחוזר המנכ"ל.

טיפול בילד, לרבות הטיית אוזן למצוקותיו הנובעות מהסכסוך ההורי וסיוע לו בעניינן – מבלי לנקוט עמדה המצדיקה הורה זה או את משנהו – כפי שהמליץ המרכז לבריאות הנפש וכפי שקבע בית הדין קמא – אינו מעורבות בסכסוך.

ועל אחת כמה וכמה כי פיקוח על הסדרי השהות שבין הילד לאם, שמטבעו ולפי תכליתו עיקר האינטראקציה בו היא ביניהם ולא בין הגורם המפקח לבינם האמור להתערב ולהעיר רק במקרה של התנהלות לא ראויה במהלך המפגש, ואף זאת באופן ממוקד לאותה התנהלות – אינו מעורבות בסכסוך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אשר להוראת חוזר המנכ"ל כי בית הספר לא ישמש מקום לקיומם של הסדרי השהות – מסופקני, בלשון המעטה, אם הכוונה בהוראה זו לשלול את האפשרות שבית הספר יהווה אכסניה להסדרי השהות גם מחוץ לשעות הלימודים. אולם גם אם כך – פיקוחה של המורה על הסדרי השהות יכול להיעשות בתיאום עימה גם במקום אחר.

ועם האמור אוסיף גם את זאת:

לו כללו דברי המשיב הצעה קונקרטית וריאלית לעניין גורם מפקח אחר, לאחר שווידא כי הלה יכול לקבל עליו את המשיבה, ותוך הצעה כי ככל שהדבר כרוך בעלות שהפיקוח שעל ידי המורה אינו כרוך בה – יישא הוא באותה העלות למרות החלטתי שמי"ד באדר (7.3) שבה הוריתי גם כי לעת עתה תישא האם בעלויות, היה מקום לשקול את ההצעה, למרות הסטייה המסוימת מהכיוון שהותווה בהחלטת בית דין קמא ובדברי המרכז לבריאות הנפש.

ברם דברי המשיב אינם כוללים הצעה כזו אלא אמירה אמורפית בדבר מינוי מומחה ניטרלי. ומה עד שייקבע מומחה כזה, ולא מן הנמנע כמובן שעל זהות מומחה זה או אחר יעלה מי מהצדדים טענות, ועד שיתברר אם הלה יכול ליטול על עצמו את המשימה? בינתיים לשיטתו של המשיב תמשיך האם להיות מנותקת קשר מבנה.

אם יש משהו 'לא ראוי' בענייננו הרי הוא בראש ובראשונה הצעה זו, הבאה בהמשך לנתק הממושך – גם אם לא המוחלט, נוכח המפגש החד-פעמי באותה פגישת 'אינטק' עם המרכז לבריאות הנפש שהוזכרה בהחלטות קודמות. וכל זאת עוד בלי לדבר על ה'לא ראוי' שבשורשו של ההליך כולו – שהותו של הילד זמן רב במשמורתו בפועל של המשיב למרות ההחלטות השיפוטיות שקבעו את משמורתו אצל המערערת – נזכיר כי ההליך דגן עוסק בשאלת חידוש הקשר עם האם בהינתן קיומו של הנתק, אך אין בכך כדי להכשיר בדיעבד את עצם יצירתו של הנתק ואת עצם הפרת ההחלטות השיפוטיות שמאז.

הודעתו של המשיב ועמדתו שבניגוד לעמדת המרכז לבריאות הנפש ושני בתי הדין, תוך אי-הצעתה של חלופה מעשית אחרת, תוך הסתמכות שלדעתנו אינה מוצדקת על חוזר מנכ"ל ותוך מגמה מוצהרת כמעט במפורש על כוונה להניא את צוות בית הספר מנכונות לסייע – לא לשוחח עם הצוות ולבדוק אם וכיצד הוא יכול לסייע או אפילו לוודא בשיחה כי אכן יהיה מדובר בסיוע ללא מעורבות בסכסוך עצמו, אלא להניא את הצוות מנכונותו לסייע! אולי תוך 'נפנוף' בחוזר המנכ"ל שמשמעו הפעלת לחץ על הצוות להימנע מן הסיוע האמור פן יבולע לצוות שיצטרך להתמודד עם תלונה על הפרת חוזר המנכ"ל ואולי לא ירצה, ומבחינתו בצדק, להיסמך על האמור בהחלטה זו, שאינה מחייבת את משרד החינוך, בנוגע למשמעותו של החוזר – **משמעותם הכמעט ודאית היא אחת: המשיב גמר אומר למנוע את קיום הסדרי השהות הזמניים** (ואולי לא רק את הזמניים) **בין האם לילד**, כך באמצעות התנגדות להסדרים שאינם מפוקחים מחד גיסא ומניעת האפשרות הריאלית לקיומם, בטווח הזמן הנראה לעין, כשהם מפוקחים מאידך גיסא. כל זאת בניגוד למתק השפתיים של הטענות בדבר נכונותו שלו לשתף פעולה ותחת כסות הטענות של טובת הילד המחייבת את אי-השבתו לחיק האם ללא פיקוח, ללא הדרגה וללא הכנה מתאימה.

בנסיבות אלה אבהיר:

המשיב רשאי כמובן להיפגש עם צוות בית הספר כדי לתאם ציפיות ולוודא כי המפגשים שבפיקוח המורה או טיפול של גורמי בית הספר בילד לא יהוו פתח להתערבות של הללו בגוף הסכסוך שבין הצדדים. על אחת כמה וכמה שרשאי הוא כאמור לדון עם הצוות בדבר דרכי הסיוע לילד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רשאי המשיב גם, כאמור לעיל, להציע הצעות קונקרטיות אחרות בנוגע לקיום הסדרי השהות המפוקחים.

אולם ככל שיפעל המשיב להניא את הצוות החינוכי מן הנכונות לסייע כאמור ויגרום בכך למניעת המפגשים בין המערערת, האם, לילד, וכל עוד לא ימצא גורם מפקח אחר – יהיה לכך משקל משמעותי הן לעת הכרעה בערעור עצמו ולכשנצטרך לבחון שוב את כנות האמירות בדבר נכונות ורצון בקשר תקין בין האם לילד וההתנגדות רק להיותו ללא פיקוח או טיפול והן לעת הזאת, עד להכרעה בערעור, כשנשקול – ואכן נשקול אם כך יהיה – להורות כבר עתה על הסדרי שהות בלתימפוקחים, שכן בנסיבות התיק ברי לי כי נזקם וסכנתם של הללו, אף אם קיימים הם, פחותים משל המשך הנתק בין הילד לאימו.

בשלב זה ועד להחלטה אחרת מכל מקום אני קובע כי הסדרי השהות אכן יתקיימו בפיקוחה של המורה, בהתאם להסכמתה שעליה הודיעה המערערת ולמתווה שהותווה בהחלטותיי הקודמות.

חובתנו להתריע שאם האב יגרום במעשיו ובמחדליו למניעת הפגישות בין האם לבן, ישקול בית הדין לחייבו בהוצאות לדוגמה בגין מעשים אלו.

החלטה זו מותרת בפרסום בכפוף להשמטת פרטיהם המזהים של הצדדים.

ניתן ביום כ"ג באדר התשפ"ג (16.3.2023).

הרב שלמה שפירא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה